Prof. JOHN CHADWICK

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ*

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει μακρὰν καὶ περίφημον ἱστορίαν, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ δύο χιλιάδες ἑπτακόσια χρόνια κατέστη τὸ ὄχημα τῶν δύο ἀριστουργημάτων τῆς παγκοσμίου λογοτεχνίας, τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσείας τοῦ Ὁμήρου. Ἐσεῖς, οἱ σύγχρονοι Ἕλληνες, εἶσθε κληρονόμοι μακρινῆς παραδόσεως, καὶ μολονότι ἡ ἀλλαγὴ εἶναι ἀπαραίτητον καὶ ἀναπόφευκτον χαρακτηριστικὸν οἱασδήποτε γλώσσης, ὥστε ποτὲ εἰς δύο αἰῶνας νὰ μὴ δύναται καμμία γλῶσσα νὰ θεωρηθῇ ὡς μία καὶ ἡ ἰδία, ὅμως ἡ συνεχὴς παράδοσίς σας ἐπέτρεψε νὰ ἔχετε σήμερον τὴν κληρονομίαν ἐξακουστῆς γλώσσης. Εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν δικαιολογεῖται ἡ γνωστὴ γαλλικὴ φράσις· plus ça change, plus c'est la même chose.

Μετὰ τὸν Ὅμηρον, γνωρίζομεν πολὺ καλὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἀλλὰ τί κεῖται πρὸ τοῦ Ὁμήρου; Πόθεν προῆλθε αὐτὸ τὸ ἔξοχον ὄργανον τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας; Ἄραγε ἐξεπήδησε ἐντελῶς διαμορφωμένον, ὅπως ἡ Ἀθηνᾶ ἐκ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός; Βέβαια ὄχι. Πολλά, πάρα πολλὰ χρόνια πρὸ τοῦ Ὁμήρου ὑπῆρχε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ὡμιλεῖτο εἰς αὐτὴν τὴν χώραν ὑπὸ ἀνθρώπων τοὺς ὁποίους δέον νὰ ὀνομάζωμεν ἡμεῖς, ὁπωσδήποτε καὶ ἂν οἱ ἴδιοι ὠνόμαζον ἑαυτούς, Ἕλληνας. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἂς διασαφηνίσω ὅτι, ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ Ἑλλήνων εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχήν, ἐννοοῦμεν ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ὡμιλοῦσαν γλῶσσαν εὐκόλως ἀναγνωριζομένην ὡς ἑλληνικήν. Ἴσως οὗτος ὁ ὁρισμὸς τῆς ἑλληνικότητος νὰ φαίνεται αὐθαίρετος. Ἀρνούμεθα νὰ ἀναγνωρίζωμεν τὴν ἰταλικὴν ὡς τὴν αὐτὴν γλῶσσαν μὲ τὴν λατινικήν, ἔστω καὶ ἂν ἀποτελῇ τὸν σύγχρονον ἀπόγονον τῆς ἀρχαίας γλώσσης. Ἀλλὰ ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι τόσον παραπλησία μὲ τὴν ἀρχαίαν, ὥστε ἑκόντες παραδεχόμεθα τὴν ταυτότητα τοῦ ὀνόματος. Τοιουτοτρόπως πρέπει νὰ ταυτισθῇ ἀρκετὰ ἡ προϊστορικὴ μετὰ τῆς κλασσικῆς γλώσσης, ὥστε νὰ εἶναι βεβαία ἡ ταυτότης τῶν γλωσσῶν. Δὲν πρέπει ἡ προϊστορικὴ νὰ εἶναι οὕτω χαλαρῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς νεωτέρας, ὥστε νὰ δύναται ἡ πρώτη νὰ εἶναι ἐξ ἴσου ἡ πηγὴ καὶ ἄλλων

---

* Ὁμιλία γενομένη ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τὴν 25ην Μαΐου 1962.

γλωσσῶν, ὅπως ἡ λατινικὴ εἶναι ὁ πρόγονος τῆς ἰταλικῆς καὶ ἐπίσης τῆς ἱσπανικῆς, τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ρουμανικῆς.

Σήμερον δυνάμεθα νὰ ἐξιχνιάζωμεν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ διὰ περίοδον, ποὺ προηγεῖται τοῦ Ὁμήρου πέντε καὶ περισσοτέρους αἰῶνας διὰ μέσου τῶν μυκηναϊκῶν πινακίδων, αἱ ὁποῖαι, καθὼς ἠξεύρομεν χάρις εἰς τὸν ἀείμνηστον Μιχαὴλ Βέντρις, εἶναι γραμμέναι εἰς προϊστορικὴν διάλεκτον τῆς ἑλληνικῆς. Αἱ εὑρεθεῖσαι εἰς τὴν Πύλον πινακίδες χρονολογοῦνται ὡς ἀνήκουσαι περὶ τὸ χίλια διακόσια π.Χ., ἐνῷ ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὰς Μυκήνας ὀλίγον ἐνωρίτερον. Ἡ χρονολογία τῶν πινακίδων τῆς Κνωσοῦ εἶναι πρὸς τὸ παρὸν ἀμφισβητήσιμος, ἔχει ὅμως ὑποστηριχθῆ ὅτι αὗται εἶναι περίπου τοῦ χίλια τετρακόσια π.Χ. Ἂν ἡ χρονολογία αὐτὴ πρέπῃ νὰ ἐλαττωθῇ ὀλίγον, ἡ διαφορὰ δὲν θὰ εἶναι σημαντική, διότι ἡ ἑλληνικὴ ἔχει διαπιστωθῆ ἀναμφισβητήτως ὡς ἡ γλῶσσα τῆς μυκηναϊκῆς Ἑλλάδος, ὥστε φαίνεται πιθανὸν τὸ συμπέρασμα ὅτι ἤδη ὡμιλεῖτο καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ὑστεροελλαδικῆς ἐποχῆς περίπου ἀπὸ τὸ 1600 π.Χ.

Ἀλλὰ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ ἄλλο πρᾶγμα. Ἀναμφισβήτητον εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτόχθονας τῆς χώρας αὐτῆς. Εἰς κάποιον χρόνον ἔφθασαν ὡς εἰσβολεῖς καὶ κατακτηταὶ τῆς χώρας, τοὐλάχιστον γλωσσικῶς, ἂν ὄχι καὶ μὲ τὰ ὅπλα. Τεκμήριον δὲ τούτου εἶναι αἱ τοπωνυμίαι. Εἰς τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν δύο σειρὰς τοπωνυμίων· τὸ μέγα πλῆθος μεσαιωνικῶν ὀνομάτων, ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν ἁγίων, καὶ ἄλλα πλέον δυσδιάγνωστα· καὶ τὰ ἀρχαῖα ὀνόματα τὰ ὁποῖα ἤδη ἐμφανίζονται ὑπερηφάνως εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι, Κόρινθος, Σπάρτη, Μεσσήνη καὶ πολλὰ ἄλλα. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ὅμως δέον νὰ συλλογισθῶμεν ὅτι μόνον ὀλίγα τῶν ἀρχαίων ὀνομάτων παρεδόθησαν ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, πολλὰ δὲ ἀνενεώθησαν εἰς τὴν νεωτέραν ἐποχήν, καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν ἔχουν πάντοτε ἀποδοθῆ εἰς τὰς καταλλήλους τοποθεσίας. Ἂν ἀτενίσωμεν εἰς τὸν χάρτην τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, θὰ παρατηρήσωμεν ἀμέσως τὸ μικρὸν ποσοστὸν τῶν ὀνομάτων τὰ ὁποῖα σημαίνουν κάτι εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἴσως νὰ ἐνθυμούμεθα τὴν Μεγαλόπολιν ἢ τὴν Ναύπακτον, ἢ τὰς Θερμοπύλας, ἀλλὰ ἡ πλειονότης των μένει χωρὶς σημασίαν, ὅπως αἱ Ἀθῆναι. Οὐδὲν κερδίζομεν ἂν θεωροῦμεν τὰς Ἀθήνας ὡς τὴν πόλιν τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς, διότι οὕτω τὸ ζήτημα μεταφέρεται εἰς τὴν θρησκείαν· πῶς συνέβη τὸ γεγονὸς ὅτι τόσοι ἑλληνικοὶ θεοὶ εἶχαν ὀνόματα τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν ἑλληνικά; καὶ ὁπωσδήποτε, ποῖον ἦτο παλαιότερον; Ἄραγε ἡ πόλις ἐπῆρε τὴν ἐπίκλησιν τῆς θεᾶς, ἢ, ἐπῆρεν ἡ θεὰ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως;

Βέβαιον εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἀρχὴν ὅλαι αἱ τοπωνυμίαι εἶχαν σημασίαν εἴς τινα γλῶσσαν, καὶ ἂν σήμερον αἱ περισσότεραι εἶναι χωρὶς σημασίαν, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς γλώσσας αἱ ὁποῖαι δὲν ὁμιλοῦνται πλέον. Τοιουτοτρόπως

δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι πρὶν ὁμιλήσουν οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἑλληνιστί, ὑπῆρχεν ἐκεῖ ἔθνος ξενόγλωσσον, ἢ μᾶλλον ἴσως ἔθνη τινά, διότι δὲν πρέπει νὰ θεωρῶμεν ὅλα τὰ προελληνικὰ ὀνόματα ὡς προερχόμενα ἀπὸ τὴν ἰδίαν πηγήν. Πρὸ πολλοῦ ἔδειξαν δύο ἀμερικανοὶ ἐπιστήμονες, ὁ Μπλέγκεν καὶ ὁ Χέλυ, ὅτι αἱ προελληνικαὶ τοπωνυμίαι συσχετίζονται μὲ τὰς κατφκημένας τοποθεσίας τῆς πρωΐμης ἑλλαδικῆς ἐποχῆς, δηλαδὴ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς τρίτης χιλιετηρίδος π.Χ. Πιθανὸν οὕτως νὰ μὴ ὑπῆρχαν Ἑλληνόφωνοι εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὸ 2500 π.Χ. Ἀφοῦ ἠξεύρομεν ὅτι κατὰ τὸ χίλια τετρακόσια ἤδη ὡμιλεῖτο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὴν Κνωσόν, δέον οἱ Ἕλληνες νὰ εἰσέδυσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταξὺ τῶν δύο τούτων χρονολογιῶν. Ἂς ἴδωμεν ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξακριβώσωμεν ἔτι πλέον τὸν χρόνον τῆς ἀφίξεώς των.

Οἱ Ἕλληνες οἱ κατακτήσαντες τὴν Κνωσὸν κατὰ τὸν δέκατον πέμπτον π.Χ. αἰῶνα δέον νὰ προῆλθαν ἀπὸ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, διότι ὁ πολιτισμός των ἦτο χαρακτηριστικὸς τῶν Μυκηνῶν, παρ' ὅλον ὅτι ἐπέζησε ἐπὶ πολὺ ὁ λεγόμενος Μινωϊκὸς πολιτισμὸς τῆς Κρήτης. Ὁμοιογενὴς εἶναι ὁ πολιτισμὸς τῆς Ἑλλάδος διαρκούσης ὁλοκλήρου τῆς ὑστεροελλαδικῆς ἐποχῆς· κάθε τοποθεσία ἐπαναλαμβάνει τὸν ἴδιον ρυθμὸν μὲ μόνον λεπτομερειακὰς παραλλαγάς. Ἐξ ἄλλου ἀφοῦ ἡ γλῶσσα τῆς Πύλου καὶ τῶν Μυκηνῶν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐποχῆς ἦτο ἑλληνική, δικαιολογεῖταί τις νὰ θεωρήσῃ ὅλην τὴν ἐποχὴν ὡς ἑλληνικήν. Τοιουτοτρόπως ἐξιχνιάζεται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα μέχρι τοῦ χίλια ἑξακόσια π.Χ. Εἶναι δυνατὸν νὰ προχωρήσωμεν;

Δὲν ὑπάρχει κατὰ τοὺς ἀρχαιολόγους σοβαρὰ διακοπὴ μεταξὺ τῆς Μεσοελλαδικῆς καὶ τῆς Ὑστεροελλαδικῆς περιόδου, ὥστε εἶναι δύσκολον νὰ προσδιορίσῃ κανεὶς τὴν ἑλληνικὴν εἰσβολὴν εἰς αὐτὴν τὴν περίοδον ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι συμμετέσχεν εἰς αὐτὴν μεγάλος ἀριθμὸς ἀνθρώπων. Διὰ τοῦτο ὑπεστηρίχθη ὅτι προηγήθη ἡ ἑλληνικὴ εἰσβολὴ καὶ ὅτι ἔγινε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς, δηλαδὴ περὶ τὸ χίλια ἐννεακόσια π.Χ., ὅτε σοβαρὰ διακοπὴ εἰς τὴν συνέχειαν τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐξελίξεως εἶναι καταφανής. Περὶ τὸν χρόνον αὐτὸν πολλαὶ κατφκημέναι τοποθεσίαι κατεστράφησαν λόγῳ πυρκαϊᾶς, καὶ ὅταν πάλιν κατφκήθησαν οἱ κάτοικοι ἐχρησιμοποίουν σπίτια καὶ κεραμικὴν ἐντελῶς διαφόρου τύπου. Οὕτως εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν ὅτι συνέβη τότε εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος ἓν βίαιον γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐπέφερε ἂν ὄχι ὁλοκληρωτικὴν ἀντικατάστασιν τοῦ πληθυσμοῦ, τοὐλάχιστον τὴν κυριαρχίαν μιᾶς νέας καὶ ἐνεργητικῆς φυλῆς, μὲ νέας τέχνας καὶ διαφόρους συνηθείας. Πολλοὶ ἐπιστήμονες ἔχουν ὑποστηρίξει ὅτι αὐτοὶ ἦσαν οἱ Ἕλληνες ποὺ ἔφθασαν πρῶτοι εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Προσφάτως ὁ Ἀμερικανὸς ἀρχαιολόγος καθηγητὴς κ. Κάσκυ, ὁ πρώην διευθυντὴς τῆς ἐνταῦθα Ἀμερικανικῆς Σχολῆς Κλασσικῶν Σπουδῶν, ἐπρό-

τεινε μίαν τροποποίησιν τῆς θεωρίας αὐτῆς. Κατόπιν προσεκτικῶν ἀνασκαφῶν του εἰς τὴν Λέρναν ἐμελέτησε καὶ πάλιν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἄλλων ἀνασκαφέων, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἐρευνήσει τὴν Ἀργολίδα. Ἐκ τούτων συνήγαγε τὸ συμπέρασμα ὅτι, τοὐλάχιστον εἰς αὐτὸ τὸ περιωρισμένον μέρος, ἡ ἀλλαγὴ τὴν ὁποίαν θεωροῦμεν ὡς τυπικὴν τῆς ἀρχῆς τῆς Μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς συνέβη ὀλίγον ἐνωρίτερον, δηλαδὴ διαρκούσης τῆς ὑστάτης φάσεως τῆς Πρωτοελλαδικῆς ἐποχῆς. Οὕτως ἡ εἴσοδος τοῦ νέου ἔθνους ἴσως πρέπει νὰ συνέβη διακόσια χρόνια προηγουμένως, δηλαδὴ περὶ τὸ δύο χιλιάδες ἑκατὸν καὶ ὄχι περὶ τὸ χίλια ἐννεακόσια π.Χ., ὑπάρχουν δὲ ἐλάχιστα τεκμήρια, τὰ ὁποῖα ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἴδωμεν ἐπιβεβαιούμενα διὰ μελλοντικῶν ἐρευνῶν, δυνάμενα νὰ στηρίξουν τὴν ἄποψιν ὅτι εἰς τὴν Ἀργολίδα εὑρίσκετο τὸ κέντρον ἐκκινήσεως, ἐκ τοῦ ὁποίου οἱ Ἕλληνες διεχύθησαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα.

Οἱ γλωσσολόγοι ἐπίσης ἔχουν συνεισφέρει σημαντικῶς εἰς τὴν μελέτην τούτου τοῦ προβλήματος. Ἔπρεπε ὅμως οὗτοι νὰ δουλεύουν ἐμμέσως, διὰ τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων διαλέκτων. Αἱ σύγχρονοι διάλεκτοι τῆς ἑλληνικῆς, ἐκτὸς τῆς Τσακωνικῆς, ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ τῆς ἀρχαίας Λακωνικῆς, ὅλαι βασίζονται εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν κοινήν. Διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ μᾶς πληροφοροῦν καθόλου περὶ τῆς κατανομῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Ἀλλὰ πρὶν ἡ κοινὴ ἐπιβάλῃ τοὺς περιοριστικούς της κανόνας, κάθε πόλις εἶχε τὴν ἰδικήν της γλῶσσαν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου μέχρι τοῦ τετάρτου αἰῶνος π.Χ. ἐχαράχθησαν πολυάριθμοι ἐπιχώριοι ἐπιγραφαί, τῶν ὁποίων καθεμία ἀποτελεῖ παράδειγμα ἐπιχωρίου διαλέκτου. Φυσικά, τὸ μεγάλο πλῆθος ἀρχαίων ἐπιγραφῶν εἶναι μετὰ τὸν τέταρτον π.Χ. αἰῶνα, καὶ αὗται μᾶς ἀποδίδουν ὀλίγας ἢ καμμίαν πληροφορίαν περὶ τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, σπανίζουν δὲ αἱ ἐπιγραφαὶ τῆς πρωϊμωτέρας ἐποχῆς. Δυνατὸν εἶναι ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι τοιαῦται ἐπιγραφαί, ποὺ δὲν εὑρέθησαν ἀκόμη. Εἰς τὰ πλέον ἀπόκεντρα χωρία ἴσως θὰ ὑπάρχουν ἀκόμη σημαντικὰ κείμενα, κτισμένα εἰς τοὺς τοίχους ἢ μέσα εἰς τὴν γῆν, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς δείξουν νέα παραδείγματα τῆς ἀρχαιοτέρας φάσεως τῆς γλώσσης.

Ὅμως παρὰ τὰς ἐλλείψεις τῶν πληροφοριῶν μας, ἠξεύρομεν ἀρκετὰ διὰ νὰ σχηματίσωμεν ἀκριβῆ ἀντίληψιν τῆς καταστάσεως τῆς γλώσσης εἰς τὸν τέταρτον π.Χ. αἰῶνα. Διαχωρίζονται αἱ διάλεκτοι εἰς τέσσαρας κυριωτέρας ὁμάδας. Αἱ Δωρικαὶ διάλεκτοι, τὰς ὁποίας ὀνομάζουν συνήθως οἱ σύγχρονοι ἐπιστήμονες « Δυτικάς », ὡμιλοῦντο εἰς τὸ βορειο-δυτικὸν μέρος, τὸ κεντρικὸν πρὸς δυσμὰς τῆς Θεσσαλίας καὶ Βοιωτίας, εἰς τὸν Ἰσθμόν, εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁλόκληρον πλὴν τῆς Ἀρκαδίας, εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Μῆλον καὶ τὴν Θήραν, τὴν Ρόδον καὶ τὰ γειτονικὰ νησιὰ τῆς Δωδεκανήσου. Πανταχοῦ εἰς ὅλον τὸ μεγάλο αὐτὸ τμῆμα, παρὰ τὰς ἐπιχωρίους διαφοράς, ἡ γλῶσσα ἐξωμοιώθη βασικῶς· ἀπὸ τῆς Ρόδου μέχρι τῆς Ἠπείρου οἱ Δωριεῖς δέον νὰ εἶχον συναίσθησιν τῆς συγγενείας των ὅταν ὡμιλοῦσαν.

Ἡ ἄλλη κυριωτέρα ὁμὰς ἦτο ἡ λεγομένη Ἀττικο-Ἰωνική, τὴν ὁποίαν ἀποτελοῦν, καθὼς εἶναι φανερὸν ἐκ τοῦ ὀνόματος, ἡ Ἀττικὴ καὶ αἱ Ἰωνικαὶ διάλεκτοι ἐκτεινόμεναι κατὰ μῆκος τοῦ Αἰγαίου ἀπὸ τὴν Εὔβοιαν μέχρι τῆς Μιλήτου. Ἡ Ἀττικὴ διέφερε τόσον ὥστε φαίνεται πιθανὸν ὅτι εἶχε διάφορον ἱστορίαν, καὶ δέον νὰ τροποποιῆται ἐξ αἰτίας γλωσσικῶν τεκμηρίων ἡ παράδοσις ὅτι οἱ Ἴωνες δὲν ἦσαν παρὰ ἄποικοι προερχόμενοι ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Πρὸς βορρᾶν ὡμιλοῦντο αἱ Αἰολικαὶ διάλεκτοι, εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἡ Βοιωτικὴ καὶ ἡ Θεσσαλική, εἰς τὰ νησιὰ ἡ Λεσβιακή. Δύσκολον εἶναι νὰ διακρίνῃ κανεὶς τὰ πρωτότυπα χαρακτηριστικὰ τῆς ὁμάδος αὐτῆς, ἀφοῦ ὅλαι ὑπέστησαν τὴν ἐπίδρασιν τῶν γειτονικῶν διαλέκτων πρὶν ἀπὸ τὴν κλασσικὴν ἐποχήν. Ὁπωσδήποτε δικαιολογεῖται ἡ ὑπόθεσις ὅτι ὑπῆρχε κοινὴ πηγὴ διὰ τὰς διαλέκτους αὐτὰς καὶ διὰ διαφόρους αἰτίας ἀποδεικνύεται ἡ Θεσσαλία ὡς ἡ πατρὶς αὐτοῦ τοῦ τμήματος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Τέλος ἐρχόμεθα εἰς τὸ πλέον αἰνιγματῶδες, ἀλλὰ καὶ τὸ πλέον ἐνδιαφέρον τμῆμα. Εἰς τὸ ὀρεινὸν κέντρον τῆς Πελοποννήσου ἡ Ἀρκαδικὴ δὲν ἀπερροφήθη ὑπὸ τῶν περικυκλούντων Δωριέων, ἀλλὰ συνέχισε τὴν χωριστήν της ὕπαρξιν. Εἰς μερικοὺς χαρακτῆρας ὡμοίαζε περισσότερον μὲ τὴν Ἰωνικήν, εἰς ἄλλους δὲ περισσότερον μὲ τὴν Αἰολικήν· ἀλλὰ ἡ πλέον συγγενής της δὲν ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ μακριὰ πέραν τῆς θαλάσσης εἰς τὴν μεγαλόνησον Κύπρον. Καίτοι ἀπομεμακρυσμέναι αἱ διάλεκτοι τῆς Ἀρκαδίας καὶ τῆς Κύπρου ἔμειναν τόσον συγγενεῖς μεταξύ των ὥστε δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητῇ κανεὶς τὴν συγγένειάν των, διετηροῦσαν δὲ ἀμφότεραι μερικὰς ἀρχαϊκὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι μᾶς εἶναι γνωσταὶ μόνον ἀπὸ τὸν Ὅμηρον.

Ἀλλὰ πῶς ἐγένετο αὕτη ἡ κατανομή; Ἓν γεγονὸς εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ ἐπέκτασις τῶν Δυτικῶν διαλέκτων ἐπάνω εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ νησιὰ εἶναι σχετικῶς πρόσφατος, καὶ προφανῶς δέον νὰ συσχετίζεται μὲ τὴν κίνησιν τῶν Δωριέων, τὴν ὁποίαν γνωρίζει ἡ ἀρχαία παράδοσις ὡς «κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν». Ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τῆς Δωρικῆς εἰσβολῆς μένει πάντοτε ἀβεβαία, ἀλλὰ ἔγινε μετὰ τὴν καταρρευσιν τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ περὶ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα, ἂν καὶ δὲν τὴν ἐπροκάλεσεν ἡ εἰσβολὴ αὕτη. Καὶ αἱ τρεῖς τοποθεσίαι ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθαν πινακίδες μὲ γραμμικὴν γραφὴν Β, αἱ Μυκῆναι, ἡ Πύλος καὶ ἡ Κνωσός, κατεκλύσθησαν ὑπὸ τῶν Δωριέων καὶ εἰς τὴν κλασσικὴν ἐποχὴν ὡμιλοῦντο εἰς αὐτὰς δυτικαὶ διάλεκτοι. Ἦλθαν οἱ Δωριεῖς ἀπὸ βορρᾶ, ἀλλὰ ἀφοῦ δὲν ἐταξίδευσαν ἀπὸ τὴν σχετικῶς εὔκολον ὁδὸν τῆς ἀνατολικῆς παραλίας, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀποτόμων βουνῶν τῆς δυτικῆς παραλίας, δικαιολογεῖται ἡ ἐρώτησις: διατί; Ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἀρχική των πατρὶς ἔκειτο ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, π.χ. εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Δουνάβεως, ἡ ἐκλογὴ τοῦ δρόμου καταπλήσσει. Ἀλλὰ ἂν ἦσαν ἤδη ἐγκατεστημένοι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ ἐτῶν πρὸς δυσμὰς τῆς Πίνδου, ἴσως εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν, οὗτοι δὲν θὰ εἶχαν ἄλλην ἐκλογὴν παρὰ νὰ προ-

χωρήσουν πρὸς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ πρὸς τὸν Ἰσθμόν. Ἑπομένως θεωρῶ ὡς πιθανώτερον ὅτι ἡ κίνησίς των ἦτο ἐκτόπισις ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἐντὸς τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος παρὰ εἰσβολὴ εἰς τὰ σύνορα ταῦτα προερχομένη ἔξωθεν, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν σημερινὴν Γιουγκοσλαβίαν ἢ καὶ ἀπὸ πλέον μακρινὰ σημεῖα.

Ὅταν προσπαθῶμεν νὰ φαντασθῶμεν τὴν κατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων πρὶν ἀπὸ τὰς Δωρικὰς εἰσβολάς, τὸ θέμα μας περιπλέκεται περισσότερον. Παλαιὰ εἶναι ἡ ἄποψις ὅτι αἱ Αἰολικαὶ καὶ Ἀρκαδο-κυπριακαὶ διάλεκτοι ἀποτελοῦν μεταγενεστέρας τροποποιήσεις μιᾶς ὁμάδος, ἡ ὁποία συχνὰ λέγεται Ἀχαϊκή· καὶ ὅτι οἱ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ Ἴωνες ἦσαν χωριστὰ κύματα Ἑλλήνων μεταναστῶν. Ἠμφισβητήθη τὸ ζήτημα ἂν ἔφθασαν πρῶτοι οἱ Ἀχαιοὶ ἢ οἱ Ἴωνες· οἱ πλεῖστοι θεωροῦν τοὺς Ἴωνας ὡς τοὺς πρώτους εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσδύσαντας Ἕλληνας. Πιστεύεται ὅτι ἐγκατεστάθησαν οἱ Ἴωνες ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πλησίον μέρη, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ βορείου τμήματος τῆς Πελοποννήσου. Ἀναφέρονται πράγματι συχνὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς οἱ Ἴωνες ὡς κάτοικοι αὐτῶν τῶν μερῶν. Εἶναι δυνατὸν νὰ εἶχαν φθάσει κατὰ τὸν χρόνον τῆς βιαίας καταστροφῆς, περὶ τὸ τέλος τῆς τρίτης χιλιετηρίδος πρὸ Χριστοῦ. Κατόπιν ἦλθαν οἱ Ἀχαιοί, οἱ ὁποῖοι εἶναι δυνατὸν νὰ συσχετισθοῦν μὲ τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχαιολόγων παρατηρουμένην ἀλλαγὴν μεταξὺ τῆς Μεσοελλαδικῆς καὶ Ὑστεροελλαδικῆς ἐποχῆς, ἡ ὁποία συνέβη περὶ τὸ χίλια ἑξακόσια π.Χ. Εἰς τοῦτον τὸν χρόνον δὲν ἐγένετο βιαία διακοπή. Ἀπὸ τότε ὅμως αἱ Μυκῆναι ἐγένοντο πλούσιαι καὶ πολιτισμέναι, ὡσὰν μία νέα δυναστεία νὰ κατέστησεν αὐτὰς πρωτεύουσαν μιᾶς αὐτοκρατορίας. Εἰς τὸν χρόνον τοῦτον ἐπίσης ἀνήκουν τὰ ἐξακουστὰ ἀντικείμενα ποὺ ἀνεκαλύφθησαν εἰς τοὺς τάφους τῶν Μυκηνῶν.

Οἱ Ἀχαιοὶ λοιπόν, κατὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, θὰ εἶχαν ἐκδιώξει τοὺς Ἴωνας ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον περιορίζοντες αὐτοὺς εἰς τὴν Ἀττικήν, ὁπόθεν ἀργότερα, μετὰ δύο αἰῶνας, ἐξεπλώθησαν πέραν τοῦ Αἰγαίου εἰς τὴν Ἀσιατικὴν Ἰωνίαν. Οἱ εἰς τὴν βορείαν Ἑλλάδα παραμείναντες ἦσαν πρόγονοι τῶν Αἰολέων, τοὺς δὲ πρὸς νότον προχωρήσαντας τελικῶς ἀντικατέστησαν οἱ Δωριεῖς, πλὴν τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν ἀποίκων, οἱ ὁποῖοι κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους εἶχαν ἤδη κάμει τὴν Κύπρον, τοὐλάχιστον ἐν μέρει, ἑλληνικήν.

Ἂν ἡ ὑπόθεσις αὐτή, ἡ ὁποία κυρίως ὀφείλεται εἰς τὸν Αὐστριακὸν ἐπιστήμονα Πάουλ Κρέτσμερ, εἶναι σωστή, ἀκολουθεῖ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ γέννησις καὶ ἐξέλιξις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐγένετο ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος· καὶ ὅτι τρία διαδοχικὰ κύματα μεταναστῶν κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ὁλοκλήρου χιλιετηρίδος εἰσέδυσαν εἰς τὴν ἰδίαν μικρὰν χώραν, ὥστε ἐτοποθετήθησαν ὅλα, τὸ ἕν ἐπάνω ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἐνῷ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι θὰ γίνῃ δυνατὸν νὰ ἀναιρέσωμεν αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, πιστεύω ὅτι αὐτὴ περιέχει

πολλὰς ἀπιθανότητας, καὶ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ μία πλέον ἁπλῆ ὑπόθεσις διὰ νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ σχετικὰ δεδομένα.

Πρῶτον, τὸ ζήτημα τῆς χρονολογίας. Ἂν πράγματι οἱ πρῶτοι Ἕλληνες, οἱ Ἴωνες, ἔφθασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ τὸ δύο χιλιάδες π.Χ., τότε ἡ γλῶσσα εἶχεν ἤδη σχηματισθῇ, ἀφοῦ αἱ ἀρχαιότεραι ἐπιγραφαὶ τῶν Δωρικῶν διαλέκτων δεικνύουν χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ ἓν προκαταρκτικὸν ἤτοι προελληνικὸν στάδιον, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εἶχαν προέλθει ἐξ αἰτίας ἐπαφῆς μεταξὺ Δωριέων καὶ ἄλλων λαῶν ὁμιλούντων τὴν ἑλληνικήν. Ἓν παράδειγμα θὰ διασαφηνίσῃ τὸ πρᾶγμα. Τὸ τρίτον πρόσωπον τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος τοῦ ρήματος «φέρω» εἰς τὴν Δυτικὴν ἑλληνικὴν ἔχει τὸν τύπον *«φέροντι»*· εἰς τὴν Ἀττικὴν *«φέρουσι»*· εἰς τὴν Ἀρκαδικὴν *«φέρονσι»*· εἰς τὴν Λεσβιακὴν *«φέροισι»*. Μία ἀλλαγὴ τοῦ *-σι* εἰς *-τι* ἐναντιώνεται τὴν συνήθη πρόοδον φθογγικῆς ἐξελίξεως, ἀλλὰ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ *-τι* εἰς *-σι* εἶναι συνηθισμένη. Π.χ. ἡ λατινικὴ λέξις «nationem» μετεβλήθη εἰς τὴν γαλλικὴν «nation». Ἐπίσης δυνάμεθα νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν ὅτι ὁ τύπος *«φέροντι»* εἶναι ἡ ἀρχαιοτέρα μορφὴ ὅταν ἐξετάσωμεν τὰς συγγενεῖς γλώσσας. Ἡ ἀντίστοιχος μορφὴ τῆς σανσκριτικῆς εἶναι «bháranti» — διότι εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτὴν τὰ φωνήεντα *ε* καὶ *ο* μεταβάλλονται εἰς *α* — ὥστε δυνάμεθα νὰ ἀνασχηματίσωμεν τὴν ἀρχικὴν μορφὴν ὡς *«-οντι»*. Τοιουτοτρόπως τὸ λατινικὸν ferunt προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχαιότερον *feronti. Ἑπομένως οἱ Δωριεῖς διετήρησαν ἀρχαϊσμόν, τὸν ὁποῖον πρὶν ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας εἶχαν ἀπορρίψει οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Διότι δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅσον ἀφορᾷ τὴν θέσιν τῆς μυκηναϊκῆς διαλέκτου ὑπὸ τὴν ἄποψιν ταύτην. Ἡ μορφὴ αὕτη ἔχει κατάληξιν εἰς *-σι*, ἡ ὁποία πιθανῶς ἦτο ἀπαράλλακτη μὲ τὴν Ἀρκαδικὴν *-ονσι*. Ἀλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν φαίνεται πιθανὸν ὅτι ὕστερα ἀπὸ χίλια πεντακόσια ἔτη χωριστῆς ἐξελίξεως οἱ δύο κλάδοι τῆς γλώσσης θὰ παρέμειναν τόσον στενῶς παρόμοιοι ὅσον ἦσαν εἰς τὸν πέμπτον αἰῶνα π.Χ.;

Δεύτερον, ὁ τόπος τῆς γεννήσεως τῆς γλώσσης. Ὁ Κρέτσμερ δὲν ἐπροσπάθησε νὰ τὸν τοποθετήσῃ ἀκριβῶς, ἀλλὰ πλεῖστοι ἐπιστήμονες ἐθεώρησαν ἀρκετὸν νὰ κάνουν μίαν ἄδηλον χειρονομίαν κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Δουνάβεως. Βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι κάπου μία ὁμὰς ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ὡμίλουν κάποιαν ἰνδο-ευρωπαϊκὴν διάλεκτον, ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς των καὶ ἀνέπτυξαν ἓν ἰδιαίτερον ἰδίωμα, τὸ ὁποῖον ὕστερον ἐγένετο ὁ πατέρας τῶν ἑλληνικῶν διαλέκτων. Ἂν τοῦτο ἐγένετο ἐκτὸς τῶν συνόρων τῆς Ἑλλάδος, ἴσως ἐκτὸς τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου, ὅπως πολλοὶ πιστεύουν, τότε πῶς συνέβη τὸ γεγονὸς ὅτι τρία ξεχωριστὰ κύματα ἀνθρώπων ὅλα συνέπεσον εἰς τὴν ἰδίαν μίαν χώραν; Διατὶ δὲν εὑρίσκομεν Ἕλληνας διεσκορπισμένους καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην, ὅπως κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους εὑρίσκομεν Κέλτας τόσον εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ πολὺ

ἀργότερα Γότθους τόσον εἰς τὴν Κριμαίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν; Καὶ πάλιν, δὲν εἶναι τοῦτο ἀποφασιστικὴ ἀπόδειξις, ἀλλὰ ἐνδιαφέρον τεκμήριον.

Τρίτον, ἂς ἐξετάσωμεν τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος ἀποτελεῖ τὰ λείψανα ἑνὸς ξεχωριστοῦ κύματος μεταναστῶν. Ἐμελέτησαν αὐτὸ τὸ πρόβλημα καὶ ἄλλοι καὶ δὴ καὶ ὁ Ἑλβετὸς ἐπιστήμων Ἔρνστ Ρίς, ὁ ὁποῖος ἐπέτυχε τὴν ἐπιβεβαίωσιν δύο σημαντικῶν γεγονότων· τὰ πλέον ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῆς Ἰωνικῆς, ὅπως ἡ ἀλλαγὴ τοῦ μακροῦ *α* εἰς *η*, ἢ ἡ ἀπώλεια τοῦ δίγαμμα, ἀνήκουν εἰς σχετικῶς καθυστερημένην φάσιν, δηλαδή, συνέβησαν ὕστερα ἀπὸ τὸ τέλος τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς. Ἐπίσης ὑπάρχουν καταπληκτικαὶ συμφωνίαι μεταξὺ τῆς Ἰωνικῆς καὶ τῆς Δωρικῆς διαλέκτου, ἀκριβῶς εἰς τὰ σημεῖα ποὺ ἡ Ἰωνικὴ διαφέρει ἀπὸ τὴν Ἀρκαδικήν. Οὕτως εἶναι δυνατὸν ἡ Ἰωνικὴ νὰ εἶναι ὄχι ξεχωριστὸν κῦμα, ἀλλὰ μία σχετικῶς νέα ἀνάπτυξις προκαλουμένη ὑπὸ Δωρικῆς ἐπιροῆς εἰς μυκηναϊκὴν διάλεκτον τοῦ τύπου τῆς κλασσικῆς Ἀρκαδικῆς.

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ θεωρία ἐκπλήττει· ὅτι οἱ Ἴωνες ἀντὶ νὰ εἶναι εἷς ἀρχικὸς κλάδος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, διασωζόμενος, διὰ κάποιαν ἱστορικὴν συγκυρίαν, καθαρὸς κατὰ τοὺς ταραχώδεις χρόνους τοῦ τέλους τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς, ἦσαν τῷ ὄντι κρᾶμα πληθυσμῶν διαφόρων προελεύσεων, ἐντὸς τῶν ὁποίων δέον νὰ συμπεριλαμβάνωμεν καὶ μερικοὺς Δωριεῖς. Ἀλλὰ εἶναι ἱστορικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀναγνωρίζωμεν, ὅτι τὰ ἔθνη τὰ ὁποῖα ὑπερηφανεύονται διὰ τὴν καθαρότητα τῆς καταγωγῆς των δὲν ἀκμάζουν ποτὲ πολὺν καιρόν· ἀμείλικτος παρακμὴ τὰ κατατρίβει καὶ τὰ κατάγει εἰς τὴν κοινὴν στάθμην — ἂς ἐνθυμώμεθα τοὺς Σπαρτιάτας τῆς ἀρχαίας Λακεδαιμονίας — ἐνῷ τὰ νέα ἔθνη, τὰ ὁποῖα ὀφείλουν τὴν προέλευσίν των εἰς κρᾶμα διαφόρων στοιχείων, ἐφ' ὅσον συγχωνεύονται εἰς νέαν ἑνότητα, εἶναι δραστήρια καὶ προοδευτικά. Οὕτω δυνάμεθα νὰ θεωρῶμεν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Ἰωνικῶν πόλεων κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τῆς πρώτης χιλιετηρίδος π.Χ. μᾶλλον ὡς τὴν ἀπάντησιν νέου ἔθνους εἰς προκλητικὴν περίστασιν ἢ ὡς τὴν καθυστερημένην ἄνθησιν παλαιοῦ γένους.

Ὑπάρχουν ὅμως πολλὰ τεκμήρια τοῦ γεγονότος ὅτι οἱ Ἴωνες ἦσαν συμμιγοῦς καταγωγῆς. Ἐν μέρει γίνεται σύγχυσις εἰς τὸν νοῦν μας ἐξ αἰτίας τῆς ὀνοματολογίας τοῦ Ἡροδότου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων πηγῶν. Ὅταν ὁμιλῇ ὁ Ἡρόδοτος περὶ Ἰώνων, χρησιμοποιεῖ τρεῖς διακεκριμένας ἐννοίας. Ἠμπορεῖ νὰ καλέσῃ οὕτω τοὺς κατοικοῦντας τὴν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τοῦ Αἰγαίου Δωδεκάπολιν· ἢ ἐκτείνει τὸ ὄνομα ὥστε νὰ συμπεριλαμβάνῃ ὅλους *«ὅσοι ἀπ' Ἀθηνέων γεγόνασι καὶ Ἀπατούρια ἄγουσι»* [1.147.2], συμπεριλαμβάνων οὕτω τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς κατοίκους τῶν Κυκλάδων. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ ἔλεγχος ἐδῶ γίνεται διπλοῦς· παράδοσις Ἀθηναϊκῆς καταγωγῆς καὶ θρησκευτικὸς ἑορτασμός — ἄραγε ὁ Ἡρόδοτος ἐθεώρησε ὡς Ἴωνας τοὺς τὰ Ἀπατούρια ἄγοντας, ἀλλὰ μὴ ἔχοντας παράδοσιν Ἀττι-

κῆς καταγωγῆς; τοιοῦτοι ἴσως δὲν ὑπῆρχον. Ἀμφότεραι αἱ ἔννοιαι αὗται ἀναφέρονται εἰς τοὺς Ἴωνας τῆς ἰδίας ἐποχῆς. Ἀλλὰ κάποτε ἀναφέρει τοὺς προϊστορικοὺς Ἴωνας· ποῖοι ἦσαν οὗτοι; Πῶς ἤξερε ἂν προῆλθαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἢ ἤγαγον τὰ Ἀπατούρια; Ἀσφαλῶς δὲν τὸ ἐγνώριζε. Δὲν ἠξεύρομεν τίποτε περὶ τῶν ἀνθρώπων τούτων παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Ἡρόδοτος τοὺς ἐθεώρει ὡς κάπως σχετικοὺς μὲ τοὺς συγχρόνους Ἴωνας. Ἀλλὰ οἱ σημερινοὶ ἐπιστήμονες ἐπροχώρησαν εἰς ἓν τολμηρότερον ἀκόμη συμπέρασμα, ὅτι αὐτοὶ ὡμιλοῦσαν τὴν Ἰωνικὴν διάλεκτον. Πῶς ἤξερε ὁ Ἡρόδοτος ποίαν διάλεκτον ὡμιλοῦσαν; Καὶ πάλιν πρέπει νὰ ἀπαντήσωμεν, ὁ Ἡρόδοτος δὲν μᾶς δίδει καμμίαν πληροφορίαν ὅσον ἀφορᾷ τὴν διάλεκτόν των. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ρὶς ἀπέδειξε ὅτι ἡ διάλεκτός των εἶναι ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις μεταγενεστέρα δικαιολογούμεθα ὅταν ἐρωτῶμεν ἂν διέφερε καθόλου ἀπὸ τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῆς νοτίας Ἑλλάδος κατὰ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχήν.

Αὐτὸ εἶναι ἐξ ἴσου ἀληθὲς ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ ἄλλα ὑπὸ τῶν ἀρχαίων λεγόμενα περὶ τῶν Ἰώνων. Ὁ Παυσανίας λέγει κάπου [II. 37.3] ὅτι μίαν φορὰν αἱ Ἀθῆναι καὶ τὸ Ἄργος ὡμίλουν τὴν ἰδίαν διάλεκτον. Εἰς τὴν κλασσικὴν ἐποχήν, ὅταν τὸ Ἄργος ἦτο Δωρικὴ πόλις, αὐτὸ ἦτο ἀδύνατον· ἂν ἦτο λοιπὸν ποτὲ ἀληθές, θὰ ἦτο κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχήν. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ συμπεραίνωμεν, καθὼς ἔκαμαν μερικοὶ σημερινοὶ ἐπιστήμονες, ὅτι τὸ προδωρικὸν Ἄργος ὡμίλει Ἰωνικά. Ὁ ἰσχυρισμὸς δυνατὸν νὰ μὴ ἔχῃ ἄλλην σημασίαν παρὰ μόνον ὅτι εἰς τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχὴν αἱ Ἀθῆναι ὡμίλουν ὄχι Ἰωνικά, διότι δὲν εἶχε ἀναπτυχθῆ ἀκόμη ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος, ἀλλὰ τὴν μυκηναϊκὴν κοινήν, τὴν ὁποίαν ἠξεύρομεν ὅτι ὡμίλουν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Οὕτω πρέπει νὰ ἀναθεωρῶμεν ὅλας τὰς ἀρχαίας πηγάς, αἱ ὁποῖαι τοποθετοῦν τὴν Ἰωνικὴν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὰ γλωσσολογικὰ τεκμήρια τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ὡς ὑποστηρίζοντα τὴν θεωρίαν αὐτὴν εἶναι πολὺ πενιχρά. Ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἕνας κλάδος τῶν μυκηναϊκῶν Ἑλλήνων ὠνομάζοντο Ἴωνες, ἢ μᾶλλον εἰς τὴν διάλεκτόν των «Ἰάϝονες» ὅλα τὰ τεκμήρια γίνονται εὐκατανόητα.

Παράξενον ἐπιβεβαίωσιν παριστάνει τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων ὅταν ἀναφέρεται ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους καὶ ἀπὸ ἄλλα ἀρχαῖα ἔθνη τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Τὸ Ἑβραϊκὸν ὄνομα εἶναι Yāvan, προφανῶς ἀπαράλλακτον μὲ τὸ «Ἰάϝονες». Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες τοὺς ὁποίους ἐγνώριζαν καλὰ ἦσαν οἱ ἄποικοι τῆς νοτίας παραλίας τῆς Ἀνατολῆς μέχρι τῆς Ρόδου, οὗτοι δὲ ἀναφέρονται διὰ τοῦ ὀνόματος Yāvan εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Ὅμως οἱ κλασσικοὶ Ἕλληνες αὐτῆς τῆς ζώνης δὲν ἐπῆραν ποτὲ τὸ ὄνομα Ἴωνες. Ἑπομένως πρέπει νὰ εἶχαν δανεισθῆ τὸ ὄνομα πολὺ ἐνωρίτερον, τοὐλάχιστον πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπώλειαν τοῦ δίγαμμα εἰς τὴν Ἰωνικήν, δηλαδὴ πρὸ τοῦ ὀγδόου π.Χ. αἰῶνος, καὶ ἀπὸ Ἕλληνας ἀποίκους εἰς τὴν νοτίαν Ἀνατολήν. Οὗτοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἦσαν παρὰ οἱ Μυκηναῖοι Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι ἀπέκτησαν τὸ μέρος τοῦτο.

Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῇ κάτι. Ἡ ἑλληνικὴ διακρίνεται ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας γλώσσας τῆς ἰνδο-εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας διὰ μέσου χαρακτηριστικῶν τὰ ὁποῖα εἶναι κοινὰ εἰς ὅλας τὰς διαλέκτους· πράγματι δὲν δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἄλλος ὁρισμὸς μιᾶς ἑλληνικῆς διαλέκτου παρὰ μόνον ὅτι αὕτη θὰ συμφωνῇ μετὰ τῶν ἄλλων εἰς ἀρκετὸν ἀριθμὸν βασικῶν χαρακτήρων. Ἀκολουθεῖ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὅλαι αἱ διάλεκτοι προέρχονται ἀπὸ κοινὴν πηγήν. Ἡ ἁπλοϊκὴ θεωρία γλωσσολογικῆς καταγωγῆς κατ' ἀναλογίαν τοῦ δένδρου — τὸ γονικὸν κορμὶ παράγει μεγάλους κλώνους, κάθε κλῶνος παράγει πολλοὺς κλάδους καὶ οὕτω καθεξῆς — τὴν ὁποίαν ἐπρότεινε ὁ Γερμανὸς ἐπιστήμων Σλάϊχερ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ἤδη ἀποδεικνύεται ὡς ἀνίκανος νὰ παράσχῃ πλήρη ἐξήγησιν, μολονότι βεβαίως περιέχει ἓν μέρος τῆς ἀληθείας. Αἱ Ρωμανικαὶ γλῶσσαι προέρχονται ἐκ τῆς λατινικῆς κατὰ τοιοῦτον τρόπον. Ἄλλος δυνατὸς τρόπος εἶναι ἡ λεγομένη θεωρία τῆς διὰ κυμάτων διαδόσεως γλωσσολογικῶν ἀλλαγῶν. Ἡ σύγχρονος γεωγραφικὴ γλωσσολογία ἀπέδειξε ὅτι μία γλωσσικὴ ἀλλαγὴ διαδίδεται γρήγορα κατὰ τὰς γραμμὰς συγκοινωνίας, ἀφίνει δὲ τὰ πλέον ἀπόκεντρα μέρη νὰ ἀπορροφηθοῦν μὲ μεγαλυτέραν βραδύτητα. Ἐπιστήμονές τινες ἀντιδρῶντες κατὰ τῆς ἀφελοῦς θεωρίας τοῦ Σλάϊχερ ὡδηγήθησαν εἰς τοιαύτας ἀκρότητας ὥστε νὰ ἀποδίδουν τὴν ὁλοκληρωτικὴν διαφοροποίησιν γλωσσικῶν ὁμάδων εἰς τὴν ἐπίδρασιν κυμάτων.

Πιστεύω ὅτι τοῦτο μόνον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξηγήσῃ τοιαῦτα φαινόμενα, ὅπως ἡ ἐμφάνισις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς ξεχωριστῆς γλωσσικῆς ὁμάδος, μολονότι δὲν θέλω νὰ σμικρύνω τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ ἔχουν ἄλλαι γλῶσσαι. Ἂς πάρωμεν ὡς παράδειγμα τὴν ἀγγλικήν· εἶναι γερμανικὴ γλῶσσα, τοῦτ' ἐστί, δὲν εἶναι διάλεκτος τῆς σημερινῆς γερμανικῆς, ἀλλὰ ἀνήκει εἰς τὴν αὐτὴν γλωσσικὴν ὁμάδα μὲ τὴν γερμανικήν, τὴν ὁλλανδικὴν καὶ τὰς σκανδιναβικὰς γλώσσας. Ἡ συγγένεια δύναται νὰ ἀποδειχθῇ εἰς τοὺς φθόγγους της, τὴν γραμματικήν της καὶ τὴν σύνταξίν της. Ἀλλὰ εἰς τὸ λεξιλόγιον εὑρίσκομεν σημαντικὴν διχοτομίαν. Πολυάριθμαι συνήθεις λέξεις εἶναι γερμανικῆς καταγωγῆς, ἀλλὰ τὸ ἀριθμητικῶς μεγαλύτερον στοιχεῖον ἀποτελοῦν αἱ λέξεις λατινικῆς καταγωγῆς. Γνωστὸν εἶναι πῶς συνέβη ἡ κατάστασις αὕτη. Εἰς τὸν ἑνδέκατον μ.Χ. αἰῶνα αἱ Ἀγγλοσαξωνικαὶ φυλαὶ τῆς Βρεττανίας ἐνικήθησαν ὑπὸ Νορμανδῶν εἰσβολέων, οἱ ὁποῖοι ὡμίλουν παλαιὰν γαλλικὴν διάλεκτον. Ἐπὶ ἀρκετὸν καιρὸν μετὰ τὴν εἰσβολὴν αἱ δύο γλῶσσαι ὡμιλοῦντο παραλλήλως, ἡ μία ὑπὸ τοῦ δουλοπαροίκου πληθυσμοῦ, ἡ ἄλλη ὑπὸ τῆς κυβερνώσης ἀριστοκρατίας. Εἶναι ὀλίγον παράξενον ὅτι εἰς τὴν γλωσσικὴν πάλην ἐνίκησεν ἡ γλῶσσα τῶν ἡττηθέντων. Συχνότερον κυριαρχεῖ ἡ εἰσδύσασα ἀριστοκρατία καὶ ἐπιβάλλει τὴν γλῶσσαν της εἰς τοὺς χωρικούς. Ἐκερδήθη ὅμως ἡ νίκη μὲ τιμήν, ἡ δὲ τιμὴ ἦτο ἡ υἱοθέτησις πολλῶν νορμανδικῶν λέξεων, καὶ ἐπίσης χαρακτηριστικῶν τῆς γαλλικῆς γραμματικῆς. Οὕτω τὰ πρόβατα, ἐφ' ὅσον ἐποιμάνθησαν ὑπὸ Ἀγγλοσαξώ-

νων διετήρησαν τὸ σαξωνικὸν ὄνομα sheep· ἀλλὰ ὅταν ἔφθαναν εἰς τὸ τραπέζι τῶν Νορμανδῶν αὐθεντῶν μετωνομάσθησαν κατὰ τὴν γαλλικὴν εἰς mouton, ὅθεν τὸ σημερινὸν ἀγγλικὸν ὄνομα τοῦ κρέατος προβάτου, mutton. Ὁ πληθυντικὸς ἀριθμὸς ἐσχηματίσθη εἰς τὴν Ἀγγλοσαξωνικήν, ὅπως εἰς τὴν Ἑλληνικήν, διὰ διαφόρων μέσων· ἡ ἀντικατάστασις τούτων διὰ τῆς καταλήξεως -s βεβαίως ὀφείλεται εἰς τὴν γαλλικὴν ἐπιροήν.

Ποίαν ὅμως σχέσιν ἔχουν ὅλα αὐτὰ μὲ τὴν ἑλληνικήν; Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ ἱστορία τῆς ἐξελίξεως τῆς γλώσσης εἶναι γνωστή· εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν εἶναι, καὶ πρέπει νὰ μελετῶμεν τὰς ἀναλογίας διὰ νὰ ἑρμηνεύωμεν τὰ γλωσσολογικὰ δεδομένα. Ἡ ἑλληνικὴ εἶναι ἰνδοευρωπαϊκὴ γλῶσσα. Ἡ πλειονότης τῶν λέξεών της κατάγονται ἐξ ἰνδοευρωπαϊκῆς πηγῆς. Τουτέστι, δυνάμεθα νὰ εὑρίσκωμεν εἰς ἄλλας γλώσσας τῆς ἰδίας οἰκογενείας λέξεις μὲ παραπλησίας σημασίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξιχνιασθοῦν εἰς κοινὴν πηγήν, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν σχετικῶν φθογγικῶν ἀλλαγῶν. Π.χ. ἡ ἑλληνικὴ λέξις «γένος» καὶ ἡ λατινικὴ «genus». Ἀλλὰ ὑπάρχουν ἐπίσης εἰς τὸ ἑλληνικὸν λεξιλόγιον πολυάριθμοι λέξεις διὰ τὰς ὁποίας εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρῃ κανεὶς ἰνδοευρωπαϊκὴν ἀρχήν. Εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτὴν ἀνήκουν μερικαὶ συνηθισμέναι λέξεις, ὅπως «ξένος» ἢ «βασιλεύς»· δὲν δυνάμεθα ἐντελῶς νὰ ἀναιρέσωμεν ἰνδοευρωπαϊκὴν ἐτυμολογίαν, ἀλλὰ φαίνεται πολὺ ἀπίθανος. Ἡ ὕπαρξις διακριτικῶν καταλήξεων συνδυάζει μερικὰς λέξεις μὲ τὰς προελληνικὰς τοπωνυμίας τῆς Ἑλλάδος· ἢ εἶναι λέξεις αἱ ὁποῖαι περιγράφουν τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ τῶν Μεσογειακῶν χωρῶν, π.χ. τὸ ὄνομα «κυπάρισσος», τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν κατάληξιν *-σσος*, ὅπως Ἁλικαρνασσός, Ἄσσος, Κνωσσὸς ἢ εἶναι χαρακτηριστικὸν δένδρον τῆς Μεσογείου, ποὺ δὲν δύναται νὰ φυτευθῇ εἰς τὸν βορρᾶν. Παραπλήσιον εἶναι τὸ «τερέβινθος»· ἐνθυμίζει τοπωνυμίας ὅπως Κόρινθος ἢ Ζάκυνθος. Ἡ ἐλαία (μυκ. *ἐλαίϝα*) δὲν συμφωνεῖ μὲ ὁμάδα τοπωνυμιῶν, ἀλλὰ πολὺ πιθανὸν νὰ ἀνήκῃ εἰς τὴν κατηγορίαν Μεσογειακῶν λέξεων.

Φανερὸν εἶναι ὅτι οἱ ἰνδοευρωπαῖοι, οἱ ὁποῖοι εἰσέδυσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ δυσκολίαν ἠδύναντο νὰ μεταφέρουν τοιαύτας λέξεις, ἂν προῆλθον ἀπὸ τὸν Δούναβιν ἢ καὶ ἀπὸ πλέον μακράν, ἐκ βορρᾶ. Ἐπειδὴ αἱ λέξεις αὗται εἶναι κοιναὶ εἰς τὰς διαλέκτους, εἶναι ἀπίθανον ὅτι μετεδόθησαν διὰ διαχύσεως ὕστερον ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν διαλέκτων. Τοῦτο δυνάμεθα μερικὰς φορὰς νὰ ἀποδείξωμεν. Αἱ ἀρχαῖαι διάλεκτοι διαιροῦνται εἰς τὰς ἐχούσας τὸν συνδυασμὸν *-σσ-* καὶ τὰς ἐχούσας *-ττ-*. Ὅλαι ἔχουν *-σσ-* πλὴν τῆς Ἀττικῆς, Βοιωτικῆς καὶ Εὐβοϊκῆς καὶ Κρητικῆς, ἡ ὁποία ἔχει ἰδιαιτέρας ἐξελίξεις. Κυπάρισσος λοιπὸν γίνεται ἀττικῶς *κυπάριττος*, καθὼς αἱ τοπωνυμίαι τύπου *Ἁλικαρνασσός* γίνονται εἰς τὴν Ἀττικὴν τύπου *Λυκαβηττός*. Ἡ φωνητικὴ ἀνάπτυξις συριστικοῦ συμφώνου εἰς διπλοῦν στιγμιαῖον εἶναι ἀδύνατος· ἀμφότεραι αἱ μορφαὶ πρέπει νὰ κατάγωνται ἀπὸ ἀρχικὴν *-τσος, ἡ ὁποία

ἠδύνατο νὰ ἀναπτύσσεται ἢ εἰς *-σσος* ἤτοι εἰς *-ττος*. Ἀφοῦ ἡ Ἰωνικὴ καὶ ἡ Ἀττικὴ διαφέρουν κατὰ ταύτην τὴν ἄποψιν, ἴσως δελεαστικὸν θὰ ἐφαίνετο νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ Ἰωνικὴ μορφὴ τῆς μυκηναϊκῆς ἐποχῆς διετήρησε τὴν κατάληξιν ὡς *-τσος*. Ἀλλὰ ἠξεύρομεν ἐκ τῶν μυκηναϊκῶν κειμένων ὅτι τοὐλάχιστον εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἡ λέξις ἦτο ἤδη κυπάρισσος. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δὲν ἀναιρεῖ τὴν θεωρίαν ὅτι ἡ Ἰωνικὴ προέρχεται ἐκ τῆς μυκηναϊκῆς, διότι φαίνεται πιθανὸν ὅτι αἱ μορφαὶ μὲ *-τ-* ἐξηπλώθησαν ἀπὸ τὴν Βοιωτίαν. Ἐπίσης οἱ Ἴωνες ἄποικοι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πιθανῶς δὲν ἦσαν κατὰ τὴν γλῶσσαν ὁμοιογενεῖς, καθὼς ὑποδηλώνει ὁ Ἡρόδοτος [1, 142], καὶ ἑπομένως ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκλείῃ ἡ καινούργια διάλεκτος τὴν ἰδιαιτέραν ταύτην προφορὰν τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτικῆς, ὅπως ὕστερον ἀπεκλείσθη ὑπὸ τῆς ἑλληνιστικῆς κοινῆς. Τοὐλάχιστον εἶναι δυνατὸν νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτων καὶ παραπλησίων λέξεων ὅτι ἀπερροφήθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν πρὶν ἀπὸ τὴν μυκηναϊκὴν ἐποχήν.

Πρὸ πολλοῦ ἐσημειώθη ὅτι ὁ ἔλεγχος ἑλληνικῶν λέξεων μὲ προελληνικὰς καταλήξεις συμπεριλαμβάνει δύο τρεῖς αἱ ὁποῖαι συσχετίζονται μὲ τὸν πολιτισμόν, π.χ. *ἀσάμινθος*, τὸ ὁμηρικὸν ὄνομα τοῦ λουτροῦ. Βεβαίως ἐχρησιμοποίουν οἱ Μυκηναῖοι τὰ λουτρά, καὶ καλὸν παράδειγμα βλέπομεν ἀκόμη εἰς τὰ ἀνάκτορα τῆς Πύλου, αἱ δὲ ἐκεῖθεν πινακίδες ἀναγράφουν λουτρά, ἀλλὰ ὄχι μὲ τὸ ὁμηρικὸν ἀσάμινθος. Τοιαῦτα ἀντικείμενα πολυτελείας πιθανὸν νὰ εἰσήχθησαν ἀπὸ τὴν Κρήτην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιβεβαιώνει καὶ πάλιν τὴν Μεσογειακὴν προέλευσιν τοιαύτης ὁμάδος λέξεων. Δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν ἐδῶ καὶ τὴν λέξιν *«θάλασσα»*, διότι αἱ προσπάθειαι αἱ ὁποῖαι ἔγιναν διὰ νὰ εὑρεθῇ ἰνδοευρωπαϊκὴ ἐτυμολογία δὲν εἶναι πειστικαί. Φαίνεται πιθανώτερον, ἰδιαιτέρως λόγῳ τῆς καταλήξεως, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ λέξις εἶναι δανεισμένη ἀπὸ προελληνικὴν πηγήν. Βεβαίως εἶναι ἀρχαία, ἐξ αἰτίας τῆς ἀττικῆς μορφῆς *θάλαττα*, ὅπως *κυπάριττος*. Ὅλα τὰ ἄλλα ἑλληνικὰ ὀνόματα τῆς θαλάσσης εἶχαν πρότερον ἄλλην σημασίαν. *Ἅλς*, τὸ ἁλμυρόν, *ὑγρὴ* (παρ' Ὁμήρῳ) τὸ βρεγμένον, *πόντος* ἡ δίοδος, *πέλαγος* τὸ ὁμαλόν. Δὲν θὰ ἦτο παράλογον ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ ἰνδοευρωπαϊκὴ λέξις διὰ τὴν θάλασσαν, ἡ ὁποία διατηρεῖται εἰς τὸ λατινικὸν mare, ἐλησμονήθη ὑπὸ τῶν προγόνων τῶν Ἑλλήνων ὅταν ἔζουν ἀκόμη μακριὰ ἀπὸ μεγάλας ἐκτάσεις ὕδατος, ὥστε ὅταν ἀφίχθησαν οὗτοι εἰς τὸν Πόντον ἢ εἰς τὴν Μεσόγειον υἱοθέτησαν τὴν ἐπιχώριον λέξιν διὰ νὰ ἀποδώσουν τὸ ἀσύνηθες στοιχεῖον.

Δυνατὸν εἶναι νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὰ τοιαῦτα παραδείγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι μὲν ὑποθετικά, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ δεκτὴν θεωρίαν, φαινομένην πάντοτε πιθανωτέραν. Ἔχομεν οὕτω πολλὰ δεδομένα· ποιά εἶναι ἡ θεωρία ἡ πλέον ἁπλῆ, ἡ ὁποία θὰ τὰ ἐξηγήσῃ;

Ἂς δεχθῶμεν ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς πρωτοελληνικῆς πατρίδος εἰς τὴν

λεκάνην τοῦ Δουνάβεως εἶναι ἀπαράδεκτος καὶ ὅτι μᾶλλον ἤρχισε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διαμορφουμένη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος. Ἂν ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἶναι ἀληθής, τότε οἱ περὶ τὸ 2000 π.Χ. εἰσδύσαντες εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἦσαν τῷ ὄντι Ἕλληνες, ἀλλὰ ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ὡμίλουν κάποιαν ἰνδο-εὐρωπαϊκὴν διάλεκτον. Τὰ ἀρχαιολογικὰ τεκμήρια ὑποδηλοῦν ὅτι ἐγκατεστάθησαν πρῶτον εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἀλλὰ πρόωρον θὰ ἦτο νὰ συναγάγωμεν βέβαια συμπεράσματα. Ὅταν ἐνίκησαν τὸν προϋπάρχοντα πληθυσμόν, ἐπέβαλαν εἰς τοὺς ἡττηθέντας τὴν γλῶσσαν των. Ἡ μετάδοσις τῆς νέας γλώσσης εἰς ἀλλοφώνους ἐπροκάλεσε δραστικὰς ἀλλαγάς, καὶ ἡ σύγχυσις τῆς ἰνδο-εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς προελληνικῆς ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὴν Ἑλλάδα διαρκούσης τῆς μεσοελλαδικῆς ἐποχῆς (περίπου δύο χιλιάδες μέχρι χίλια ἑξακόσια) ἐγέννησε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καθὼς ἡ ἀνάμειξις Ἀγγλοσαξονικῆς καὶ Νορμανδο-γαλλικῆς ἐγέννησε τὴν Ἀγγλικήν. Τὰς κλασσικὰς διαλέκτους λοιπὸν θὰ ἔχουν προκαλέσει ὄχι τρία ὑποθετικὰ κύματα εἰσβολέων, ἀλλὰ ἡ διάδοσις τῆς νέας γλώσσης εἰς τοὺς κατοίκους διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι ἀρχικῶς ὡμίλουν διαφόρους γλώσσας.

Οὕτω συνέβη καὶ εἰς τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν. Τὰς ὁμιλουμένας προηγουμένως γλώσσας ἤδη σχεδὸν ὁλοσχερῶς κατήργησεν ἡ διάδοσις τῆς ἀγγλικῆς· ἓν μεγάλο μέρος τῆς Οὐαλίας τώρα ὁμιλεῖ ἀγγλικά, ἢ μᾶλλον οὐαλικὴν διάλεκτον τῆς ἀγγλικῆς, διατηροῦσαν ἐν μέρει τὴν προφοράν, τὸν τόνον καὶ τὴν ἔκφρασιν τῆς κελτικῆς γλώσσης. Οὕτω καὶ αἱ δυτικαὶ διάλεκτοι τῆς ἑλληνικῆς δυνατὸν νὰ ἐξηγηθοῦν ὡς ὀφειλόμεναι εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς ἀνθρώπους ὁμιλοῦντας μίαν ἄγνωστον γλῶσσαν, ἴσως τὴν ἀρχαίαν ἰλλυρικήν. Ἂν διεχύθησαν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τῆς Ἀργολίδος εἰς τὰ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος γίνεται φανερὸν διατί οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον τὴν Δωρικὴν εἰσβολὴν « κάθοδον τῶν Ἡρακλειδῶν », δηλαδὴ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔφυγαν πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν τμῆμα τῆς χώρας πρὸ πολλῶν αἰώνων.

Ἂν ἡ θεωρία αὐτὴ εἶναι ἀληθής, καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι ἐξηγεῖ καλύτερα τὰ γνωστὰ δεδομένα, ἡ γέννησις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης γίνεται σχεδὸν ἱστορικὸν γεγονός. Ἠξεύρομεν ἔτσι καὶ τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς της καὶ τὴν χρονολογίαν αὐτῆς. Ἀναιρεῖται ἡ διαβολὴ τοῦ Κρέτσμερ, δηλαδὴ ἡ ἄποψις ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν μετανάσται προερχόμενοι ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ βορρᾶ, ποὺ κατέκτησαν τὴν ὡραίαν αὐτὴν χώραν. Ἂν ἐγεννήθη ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ εἰσχωρήσαντες περὶ τὸ 2000 δὲν ἦσαν πράγματι Ἕλληνες· ἴσως δυνάμεθα νὰ τοὺς ὀνομάζωμεν πρωτοέλληνας, ἀλλὰ καθὼς εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ ἑλληνικὸν ὄνομα δὲν ἔχει σημασίαν εἰς τὴν προϊστορικὴν ἐποχήν, ἂν δὲν συνδυάζεται μὲ τὴν ἰδέαν τῆς γλώσσης. Οὕτω τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἐγεννήθη διὰ τῆς ἀναμείξεως δύο διαφόρων γενῶν, καὶ ἡ ἐκπληκτικὴ ἐπιτυχία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἴσως νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ τυχαῖον τοῦτο γεγονός. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα περιέχει στοιχεῖα προερχόμενα

ἐκ δύο πηγῶν, ὁ δὲ πλοῦτος της καὶ ἡ ζωτικότης αὐτῆς τῆς ἔδωσαν τὴν δυνατότητα νὰ ἐπιζῇ σχεδὸν τετρακισχίλια ἔτη ἀπὸ τῆς γεννήσεώς της, ὄχι εἰς καμμίαν ξένην χώραν, ἀλλὰ ἐδῶ ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν ἥλιον, ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνά, τὰ νησιὰ καὶ τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος. Πράγματι εὐτυχεῖς καὶ τρισμακάριοι εἶναι οἱ σημερινοὶ κληρονόμοι τῆς ζωντανῆς αὐτῆς παραδόσεως. Εἴθε νὰ ζήσουν καὶ νὰ ζῇ καὶ ἡ γλῶσσα των.

JOHN CHADWICK